

Денда Саво*

Универзитет у Источном Сарајеву
Православни богословски факултет
Светог Василија Острошког, Фоча

Богословље кроз дјелање у мисли Силуана Атонског

Резиме: Богословље није технологија већ теологија ријечи. Постоје они који се баве технологијом ријечи и они који се кроз дјелатан живот баве богословљем у самој његовој суштини. Старац Силуан нам посвједочава православно предање истине које је сажето у једно – дјелај да би познао. Ако нема дјелања, нема ни познања и самим тим нема ни богословља. Без дјелања нема ни учествовања, а оно је једино могуће кроз дјелатно опитовање, јер без тога богословље постаје и остаје технологија ријечи.

Кључне ријечи: Православно предање, дјелање, боговидење, смирење, прелест, ум, Дух Свети, богословље, свједочење.

По Предању Цркве, метод и циљ богословља јесте са-заједничарење. Да би се постигао тај циљ један од великих подвижника прошлога вијека Старац Силуан указује да се до њега долази само једним путем, а тај пут јесте учествовање у Христовом смирењу, „спасење у Христовом смирењу“ (Архимандрит Софронije 1994: 74). Прва и крајња степеница богопознања јесте смирење, и то не обично смиривање или вјежбање себе у смирењу, него учествовање у Христовом смирењу. Када постанемо причасници Христовог смирења, онда учествујемо у богопознању које јесте једино истинско богословље.

Стицање смирења је мукотрпан и теобан пут. На том путу смо суочени са многим искушењима. Проћи тим путем значи проћи путем страдања – путем крста. Зато је пут сазнања уједно и пут састрадавања и то „мученичког приобрећења Христу“ путем Његове крсне жртве.

Свети Оци су ишли управо тим путем и због тога су могли да буду учесници Христовог смирења и крсне жртве. Зато су нам то искуство пренијели у својим списима и својим дјелима која су постала неотуђиви садржај Предања Цркве. Старац Силуан је знао списе Светих Отаца не само теоријски, већ је вјерност Предању потврдио поновивши опит великих отаца у себи самом. „Старац Силуан је поред богатог унутрашњег личног искуства и теоријски био добро упућен у аскетску литературу Отаца Цркве. По Божијем дару, он не само да је био вијеран предању Цркве, него је у себи самом поновио опит великих отаца“ (Архимандрит

* savodenda@gmail.com

Софроније 1994: 157). Предање Цркве он није изучавао већ га је живио кроз подвиг страдања, и потврдио пут којим су ишли сви свети подвижници. „Међутим, истински схватити учење Светих Отаца може само онај који је и сам све острадао“ (Архимандрит Софроније 1994: 157). Познавање тајни Божијих се даје одозго кроз смирено приношење себе на жртву свесоженија. Нема сазнања без страдања, па и онда само ако буде дато одозго кроз благодатни дар Духа Светога. „Постављајући му питање, или, просто, слушајући га, ми смо стекли увјерење да он говори о нечему што је опитно доживио, што му је дато свише“ (Архимандрит Софроније 1994: 83).

Старчево богословље није било плод његовог умовања, већ предочавање онога што је кроз „благодатно проницање“ у подвигу поста и молитве, одрицања од себе и свијета, доживљено, проживљено и посвједочено. „То што је Старац говорио није био плод његовог умовања. Не, његов унутрашњи процес био је сасвим друкчији: стварни опит и реално познање претходе његовим ријечима и зато им оне могу послужити као истинито свједочанство о чињеницама духовног живота“ (Архимандрит Софроније 1994: 83).

Све оно што је записао Старац је и доживио у опитном свједочењу. Цио његов живот је било опитно свједочење познања Бога кроз смирење. Увијек је наглашавао да му је све то што пише откривено Духом Светим и да је сво откривење оно које је откривено кроз Божије милосрђе. „Пишем у име Божијег милосрђа. Да заиста. Свједок ми је Сам Бог“ (Архимандрит Софроније 1994: 205). Дубина Старчевих ријечи је управо у њиховој једноставности. Старац простим ријечима открива најдубље божанске тајне на онај једини могући начин: ако нам се Бог не открије ми Га не можемо ни открити ни бити са Њим било каквом „умном гимнастиком“ или „теологисањем“, како се често данас дешава у „модерном богословљу“. „Богословље – то је слово (ријеч) Бога, коју могу да разумију чисти, смирени и рођени за нови живот душе. То нису допадљиве ријечи разбора, које се управљају по философској вјештини и изражавају у законском или свјетовном духу“ (Старац Пајсије 2001: 135). Јосиф Исихаста говори:

Врло често се дешава да се говори о нечему, о некој тајни коју нити си познао, нити си видио, већ умним гимнастицирањем покушаваш да дођеш до сазнања тајне, а до ње се може стићи само преко Голготе, преко крста; па и онда само ако то Бог по својој слободи или како каже Старац Силуан по своме милосрђу хоће да открије. Нема сазнања без опитног страдања, без сараспињања. Он Божанство није изучавао, он га је пропатио (Старац Јосиф Исихаста 2016: 20).

Старац је правио оштру разлику између онога како се познаје небеско и како се познаје земаљско. Сматрао је, као усталом и Свети Оци, да се Бог не може познати умом кроз науку, јер је то онда прелест. „Небеско се познаје Духом Светим, а земаљско умом. Ко хоће да позна Бога умом кроз науку, у прелести је будући да се Бог познаје једино Духом Светим“ (Архимандрит Софроније 1994: 362).

Познање Бога разумом није могуће. Разумом је могуће само доћи до заблуде, када разум преузме улогу срца као „централног органа“ богопознања, преко којег се Бог открива човјеку кроз подвиг покајања и молитве. Зато разум може, донекле, да користи, само ако је у „служби срца“. Ако се ослонимо само на разум, он не води већ заводи. То је још давно Проповједник схватио када је рекао: „Ко умножава разум умножава муку“ (Проп 1, 18). По ријечима Софронијевим: „Право богословље не сачињавају досјетке ум-разум, нити је оно резултат критичког истраживања, него казивање о оном бићу у које је човјек био узведен дејством Светог Духа“ (Архимандрит Софроније 1994: 152).

О правом – истинском богопознању, писао је и Свети Григорије Богослов у својим бесједама, говорећи о томе ко може да се бави богословљем и какав је пут који треба да прође онај ко хоће њиме да се бави или, боље речено, онај кога је Бог призвао на то. Да би се усудио крочити на тај пут најприје себе треба очистити а потом праксом уздићи ка созерцању. Не постоји други начин богопознања (=богословља), него праксом, молитвом и подвигом припремити себе за тај сусрет. Богословље јесте богопознање а оно је могуће само у непосредном сусрету са самим Богом, у непосредном општењу са Њим. „Смирени теолог треба животом да усходи у (богопознању), и чистотом да стиче Чистога. Хоћеш ли да некада постанеш богослов, достојан божанства? Онда држи заповијести, проходи кроз заповијести (Божије), јер се праксом усходи у созерцању“ (Свети Григорије Богослов, Бесједа 20, 3 и 12).

Пут православног богослова јесте пут предавања вољи Божијој или, како смо горе казали, то јесте пут призивања, пут сусрета. „Онај ко се предао вољи Божијој непрестано је занијет Богом. Благодат му помаже да увијек пребива у молитви. Он може и да ради и да разговара са људима, док му је душа обузета Богом, јер се предала вољи Његовој. Због тога се Сам Господ стара о њој“ (Архимандрит Софроније 1994: 284).

Ипак, видимо данас један број оних који се „баве богословљем“ а не испуњавају ниједан од ових услова које смо навели по свједочењу Светих Отаца у Предању Цркве, већ на њима својствен начин, путем рационалногдомишљања, које смо, такође, горе поменули, а које не доводи до богопознања и истинског созерцања, већ које доводи до сагледавања њихове умно-разумске енергије, у ствари доводи до гордости а онда самим тим до прелести, до лажног опита. Ту нема свјетлости богопознања већ ту има мрака себеспознања. „Богослов-рационалиста изграђује свој систем отприлике онако као што један архитекта гради неки двораци или храм, користећи емпиријске и метафизичке појмове као грађевински материјал, и бринући се при томе више о величанственом изгледу и хармоничности свог идеалног пројекта у његовом логичном аспекту, него о његовој сагласности са стварном истином бића“ (Архимандрит Софроније 1994: 144). Давно је то и Премудри Соломон потврдио рекавши да „у душу захваћену злом Премудрост не улази“ (Прем 1, 4), док Свети Григорије Богослов говори: „Велика је ствар говорити о Богу. Да, али је већа себе очишћавати Богу“ (Свети Григорије Богослов, Бесједа 27, 3).

Богослови рационалисти говоре о искуству овога свијета, о искуству тијела и крви, а прави боготражитељи о искуству благодатном у Духу светом, које се стиче кроз подвиг огњеног крштења и рађања „водом и Духом“. По ријечима Флоровског:

Постоји искуство „овога свијета“, искуство тијела и крви, и постоји искуство благодатно, искуство у Духу Светом. Прелазак од првога на друго бива само кроз подвиг, кроз ново рођење, рођење „водом и Духом“, у огњеном крштењу, у метафизичком, ноуменалном преображењу личности (Флоровски 1978: 187).

Старац Силуан прави разлику између обичног вјеровања – вјере и знања о Богу. Он каже: „Једно је вјеровати да постоји Бог, а друго је знати Бога“ (Архимандрит Софроније 1994: 296). Освједочено знање је оно које је познање непосредно, благодатно, у Духу Светом, а не само вјеровање у постојање Божије. Знање Бога је са-постојање, са-битисање: „Бог је са нама и у нама – у томе је наша радост“ (Архимандрит Софроније 1994: 335). Знати нешто о Богу је знати да је Бог са нама и не само то, већ да Он у нама открива Себе нама. Непосредно сазнање кроз тајну откривења Себе у нама и кроз откривење Њега у нама, то је откривење којим ми откривамо и спознајемо сами себе. Када нам се Бог кроз нас открије у нама, онда нам се уједно открије и тајна нашег постојања, тајна наше личности. У личносном познању Бога познајемо и нас саме, наше постојање, **тропос и парксеос** наше личности. „До двадесет и седме године сам само вјеровао да постоји Бог, али га нисам знао. Када га је душа моја упознала Духом Светим, почела је да се са жаром открива к Њему и сада га пламено тражим и дан и ноћ“ (Архимандрит Софроније 1994: 287).

Старац Силуан стално истиче познање Бога Духом Светим као једино могуће. Он на тај начин иде стопама Светих Отаца, а особито стопама Светог Симеона Новог Богослова, чији је пут опита донекле сличан и опиту Старца Силуана. И у вријеме Светог Симеона Новог Богослова било је „рационалиста“ који су оспоравали да је у то вријеме било могуће богопознање и који су и онда тврдили да је немогуће примити Божанског Духа. Исто као и у вријеме Старца Силуана, то јест у садашње вријеме, када се жели богопознање свести само на некаква осјећања и на неку врсту „психолошког трансa“ у којем нема непосредног познања лицем к лицу, већ само познање на нивоу психологизма. Зато нам и Свети Симеон Нови Богослов и Старац Силуан свједоче исто. Бога је могуће познати у свако вријеме и то Духом Светим.

Не говорите да је немогуће примити Божанског Духа, не говорите да је без Њега могуће спасити се, не говорите да му је било ко причастан а да сам то не зна, не говорите да људи не виде Божанску свјетлост, или да је то немогуће у садашње вријеме! Никада то није било немогуће, пријатељи! Него је чак и веома могуће за оне који то желе (Свети Симеон Нови Богослов, Химна 27).

Богословље јесте освједочење кроз непосредни однос са Богом у Духу Светоме. Сво сазнање и знање јесте оно које нам је откривено кроз тај опит непосредног благодатног општења у Духу Светом: „Ја сам само савршено испитао Духа Светог, међутим, стећи га – не могу“ (Архимандрит Софроније 1994: 349). Стицање Духа Светога јесте циљ цјелокупног човјековог живота. То је трајан процес, а не тренутни догађај; за то је потребно смирење које у овим ријечима управо испољава Старац Силуан. Познање се даје смиреном тражитељу („Сиромах и убоги хвалиће име Твоје Господе“, Пс 73, 21) а не гордима и надменима, „али тешко онима што су сами себи мудри и пред собом разумни“ (Ис 5, 21). Познање се даје кроз смирено унижење себе, исто тако као што је Христос унизио себе до смрти на крсту. Тајна сазнања јесте тајна унижења – кенозе, непрестаног плача над собом и над творевином Божијом. „Он је живио велику трагедију човјековог пада. У поређењу са његовим превеликим плачем сваки је људски душевни плач – ништа. Тако може плакати само онај који је видио вјечну свјетлост Бога. Људи који нису видјели, или како је Старац говорио, **познали Бога**, не могу разумјети те патње, нити могу плакати таквим плачем“ (Архимандрит Софроније 1994: 194).

У вези са бављењем богословљем и тиме шта је богословље, пренијећемо овдје један, по нама врло важан, разговор између оца Софронија и Старца Силуана:

Сјећам се како сам му једном, одушевљен дјелима Светих Отаца тужно рекао: „Жалим што немам могућности и времена да се бавим изучавањем богословља.“ На то ми је он одговорио: „Зар ви то сматрате важним?“ Пођулавши он је додао: „По моме мишљењу важно је само једно: Смирити себе, јер гордост нам смета да волимо.“ (Архимандрит Софроније 1994: 203).

Овај кратак разговор оца Софронија са Старцем Силуаном је веома индикативан, поготово ако га смјестимо у данашње вријеме, то јест ако га упоредимо са оним шта је данашње богословље и бављење богословљем. Данашње богословље је, са часним изузецима, углавном богословље школскога типа, што значи енциклопедијско бављење њиме, у смислу зидања замишљеног система у који треба уклопити поједину тему, појединог Светог Оца, па понекад и саму јеванђељску Христову ријеч. Најчешће се не тражи жива – откривена ријеч Божија, која се једино може сазнати у непосредном општењу са Богом, кроз подвиг смирења и молитве, већ нека врста дијалектичког теологисања које је понајприје технологисање. Ово искушење је познато кроз цијелу историју Цркве и увијек је било оних који су се прије бавили технологисањем него теологијом, јер им управо није било дано одозго. Они су умјесто созерцавања Божанске свјетлости созерцавали „свјетлост“ свога разума. Један од најупечатљивијих примјера (одбране праве вјере – богословља) јесте спор Светог Григорија Паламе са Варлаамом и Акиндином у 14. вијеку. Типичан примјер за то је бављење дијалектичким технологисањем Варлаама и Акиндина, а на другој страни божанско Откривење кроз созерцање божанске свјетлости Светог Григорија Паламе. То је непрестано искушење које се

провлачи кроз историју Цркве. Ипак, увијек постоји мјерило којим треба мјерити што је право богословље, а оно се управо налази у ријечима Светог Јована Богослова: „Што смо чули, што смо видјели очима својима, што сагледасмо и руке наше опипаше (...)“ (1 Јн 1, 1), као и у ријечима Стараца Силуана да је важно не само читати Свете Оце, у смислу бављења богословљем, већ „смирити себе, јер гордост нам смета да волимо“. Смирење и љубав су, по Старцу Силуану, путеви правог богословља-богопознања.

Цио Старчев живот је био познање Бога Духом Светим. Зато је и везано за тему о којој говоримо и важно је поменути да је оно како је Старац Силуан дјеловао, записано и написано по томе што је његова душа познала Господа. На крају својих биљежака он каже: „Пишем и лако ми је да то радим јер душа моја познаје Господа“ (Архимандрит Софроније 1994: 394). Старац може да пише „јер и он познаје Господа. То може да каже само онај који је освједочен у познању и, самим тим, у истинском богословљу. Он је освједочен својим животом. Његово познање није уопштено познање него живот“ (Архимандрит Софроније 1994: 110). И оно што је говорио и како је живио Старац Силуан, могао је само онај ко је познао истину Духом Светим, будући да се иза сваке његове ријечи налазио сав његов живот. Читаво његово живљење јесте једно свједочење, тако „да је био убједљив без икаквог доказа“ (Архимандрит Софроније 1994: 220).

Старчев живот је био непрестано свједочење ријечи вјечнога живота, које су њему биле дате с више. До тога је он дошао кроз тешки подвиг „свесоженија“, кроз подвиг непрестаног сараспињања себе са Христом. Његово познање јесте распето познање (Архимандрит Софроније 1994: 116). Такво богословље које је познато кроз подвиг јесте оно које је свој догматски израз стекло и потврдило кроз цјелокупни ход живота. „Догматско сазнање је органски повезано са цјелокупним ходом унутарњег духовног живота“ (Архимандрит Софроније 1994: 131) и оно је само на тај начин стекло своју непролазну вриједност светоотачког богословља (Зизјулас 2001: 40).

„Богослов је онај ко се чисто моли и ко се чисто моли тај је богослов“, каже светоотачка изрека. Нема богословља без праве – непрестане молитве и права – непрестана молитва чини онога који се моли правим богословом. Тек када се помоћу молитве очистимо душом и тијелом, можемо говорити о правом богословљу, које јесте боговидење. „Није то тек тако да сваки може да богословствује о Богу, јер та ствар није тако лака и није за оне који још увијек пузе доле. А и није то могуће свагда, нити за све, нити о свему; него има времена када, и којима, и колико је могуће. Није пак могуће свима, јер то припада онима савршенијим и искуснијим у созерцању, а особито онима који су душом и тијелом очишћени, или се макар очишћавају“ (Свети Григорије Богослов, Бесједа 27, 3).

Прави богослов јесте искатељ Духа Светога, онај који непрестано тежи једноме циљу, а тај циљ је обожење. На том путу он може да има разне учитеље, али правом богословљу га једино може учити и научити Дух Свети. „Такви су они који имају Духа за учитеља, немају потребу да их људи уче“ (Свети Симеон Нови Богослов, Химна 21).

Духовна увјереност Старца Силуана је темељ његовог богословља. На том темељу је назидано свеукупно богословље Старца Силуана. И не само да је то темељ Старчевог богословља, то је темељ и свеукупног православног богословља. Тим богословљем, које је и дјелање, оно онда јесте и учествовање. Ако богословље хоће да буде истинско, онда оно мора бити оно које се ствара и живи кроз дјелање. Може да се каже да светоотачко предање јесте предање дјелатног живота. Тај дјелатни живот је у себи „поновио“ и Старац Силуан. Оно што се дјелатно опитује „дато је с више“, и оно је својеврсно *благодатно ироницање*. Без благодатног проницања нема истинског богословља. То су нам свједочили и свједоче, предавали и предају Свети Божији људи.

Библиографија

Извори

Архимандрит Софроније (1994). *Старац Силуан*. Манастир Хиландар.

Свети Григорије Богослов, *Бесједа 20. и 27.*

Свети Симеон Нови Богослов, *Химна 21. и 27.*

Старац Пајсије (2001). *Поуке божанствене љубави*. Београд: Образ светачки.

Старац Јосиф Исихаста (2016). *Изложење монашкој ојиши*. Београд: Образ светачки.

Литература

Флоровски, Г. (1978). „Метафизички предуслови утопизма“, у: *Теолошки иподеги*, бр. 4 (1978). Београд: Свети Архиепископски Синод Српске Православне Цркве, стр. 185–209.

Зизјулас, Ј. (2001). „Икуменски Старац Силуан Атонски“, у: *Видослов*, бр. 24 (2001). Требиње: Епархија захумско-херцеговачка и приморска, стр. 31–41.

Theology through Action in the Thought of Silouan the Athonite

Summary: Theology is not a technology but a theology of the word. There are those who are dealing with the technology of the word, and those who are, throughout the active life, dealing with the very essence of theology. Elder Silouan is witnessing the Orthodox tradition of truth that is summarized in one sentence – act in order to know. If there is no action, than there is no knowing, and, therefore, there is no theology. Without action, there is no participation, and participation is possible only through knowing; without it, theology becomes and remains the technology of the word.

Keywords: Orthodox tradition, action, seeing God, calmness, delusion, mind, Holy Spirit, theology, witnessing.